

## ВАЈАР БОШКО КУЋАНСКИ (1931–2016)

**Анстракт:** Иако је о вајару Бошку Кућанском (1931–2016) до сада доста писано, нарочито поводом његових јавних иступања на самосталним и колективним изложбама, бројних домаћих и иностраних признања и награда, његови живот и дјело још чекају коначно заокруживање, чему је овај текст један мали прилог.

**Кључне ријечи:** Бошко Кућански, вајар, скулптура, Сарајево, Бања Лука.

Ако редукујемо необично сложено креативну стварност нашег двадесетог вијека, посебно њен пластични израз, искуство ће нас извести на пут гдје ћемо затећи свега неколицину имена из неколико генерација. Наћи ћемо се међу ријеткима којима је дато да захвате снагом свога духа из обиља визуелно понуђеног и да то развију до једне, прво више духовне и затим обликовне егзистенције. Хтјело се да се један од њих, вајар Бошко Кућански, нађе (1962. године) овдје у вријеме препорода наше послеријатне ликовне умјетности, па и скулптуре, и временом да прерасте у један од њених значајнијих савремених путоказа.



Креативно Бошка Кућанског покрећу сјећања, визуелна опажања из дјетињства, која он временом претвара у самосталне егзистенције. Један од значајнијих свакако представља његов сусрет с морем у Биограду на Мору и Задру, загледање у старе једрењаке који, укотвљени или ослобођени од чврстих и чворноватих конопаца, спремни да крену путем мора, прерастају, од 1969. године, у галије Бошка Кућанског. Њихова весла дубоко зараћају у наш ликовни живот и у њему остављају значајан биљег. Али, колико Бошка Кућанског формира окружење, толико га одређује и породична атмосфера, гдје он добија брижан интелектуални одгој. Остало надограђује његова нарав – његов бујан, сочан и креативан унутрашњи свијет.

У раном шабачком периоду Бошко Кућански његује један лирски или експресивно-кубистички начин. Даљи програм у његовој скулптури покреће интелегентно уочавање смјене трендова и заокрета у значајнијим умјетничким правцима. Спознаја да проблем скулптуре не може да буде ограничен само на фигуралне реинтерпретације, Бошка Кућанског све значајније повезује са неким важним визуелним симболима. Преображају, свакако, доприноси и нова средина. Ликовни Београд раних педесетих прошлога вијека пружа доста, заредом изложбе Ристе Стијовића (1951), Петра Палавичинија (1952), Сретена Стојановића (1953), Хенрија Мура (1956), којој се Бошко Кућански, како каже, "враћао сваки дан". Поред или уз редовно похађање студија стоматологије, Бошко Кућански стиже и да зађе у атеље умјетника, да похађа приватне умјетничке школе.



Бошко Кућански: "Караван"

У дјелу Бошка Кућанског, потом, паралелно теку онај рани начин са моћним звуковима кубистичке стилизације форме и нови облици, форме апстрактног промишљања и стварања адекватних визуелних система у представљању знаковно-симболичких форми визуелне комуникације, која од прошлог задржава мајсторство начина, од цјелине до детаља, од замисли до изведбе. Значајно редуковање антропоморфних облика и трагање за личним изражајним могућностима, синтетичка поједностављења, која су, сваки пут, поједностављења укупних претходних вајарских искустава, воде Бошка Кућанског ка култури обликовања кроз знакове и симболе, што га све више приближава апстракцији. Вријеме је то умјетничког зрења, које се испољава и у проширивању тема, продубљеној техници, новим материјалима и све значајнијој афирмацији оригиналности. Одроз је то умјетничке потребе да упозна себе и да прикаже, покаже, свој унутрашњи живот, своју унутрашњу визију коју интерпретира посредовањем линија, облика, боја.

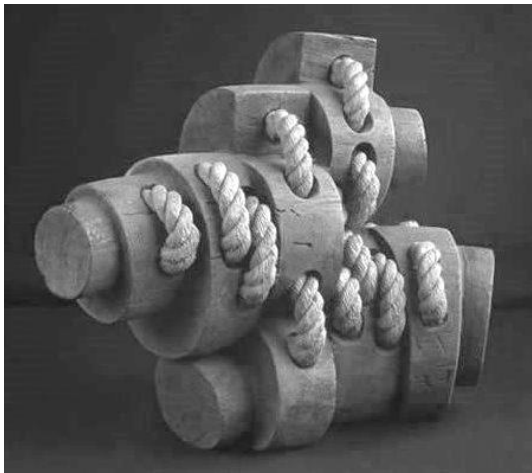
Долазак у нову средину – Сарајево (1962. године) – поставља пред Бошка Кућанског као ствараоца неколико проблема. Требало се даље кретати истим или крчити нове путеве у средини која готово да не познаје, нема утемељења у традицији или континуитету пластичног израза, и још, средину коју снажно оптерећује непропустљивост за све другачије и различито од онога што тражи или намеће друштвено диригована умјетност. Бошко Кућански, егзистенцијално независан – ради на оснивању сарајевског Стоматолошког факул-

тета – свјестан је обавезе према само једном – креативном. Живи интензивно, а то за њега значи стварати, стварати непрестано и владати стварношћу, интерпретирајући је на свој начин.

Постепено или временом попуштају и друштвене стеге. Нефигурална форма добија у нашој савременој умјетности све више на значају као последица или одраз опште интернационализације у схватању, не само скулптуре него визуелне форме уопште. Потреба је то не више да се прикаже нешто реално, него да се изрази материјал по себи и за себе. Наш умјетник и његово дјело одмах се препознају у новој стварности. Карактеристична својства скулптуре Бошка Кућанског – дивља слобода, строгост принципа, ред, дисциплина, моћ разума, строга узвишеност, поносна дистанца или повученост – остају и даље његове креативне категорије. Из њих израста дјело Бошка Кућанског које остаје срећна симбиоза или јединство материјала, масе, форме и значења, а његова композиција носи наглашени ритам, сусрет маса, однос детаља према цјелини, комбиновање различитих материјала у истој цјелини.

Материјал у скулптури уопште је важно полазиште ка испољавању одређених значења. Бошко Кућански бира за своје експресивно средство један класични материјал – дрво (бријест), које својом масом и обликом носи у себи елементарну еманципацију затеченог обликовног и могућег скулпторског значења које умјетник усмјерава ка коначници у некој сасвим одређеној форми. Временом се спектар материјала проширује увођењем камена, конопца, метала, картона, пластике, глине. Они у скулптури Бошка Кућанског егзистирају самостално, а када умјетник бира њихов сусрет, онда је најчешћи онај дрвета и конопца, камена и конопца, дрвета и метала. Материјали Бошка Кућанског обећавају му своје тијело. Он их не злоупотребљава, не разапине их. Прије тога, он их лагано обумљује, припитомљује, веже, увезује у симбол, поруку, знак. Комбинација два материјала, дрвета и конопца, суштински је један виталистички принцип стварања организма, чијим је саставним дијеловима, до коначног оформљења, скоро увијек ускраћено егзистенцијално заједништво. Њихово јединство представља једну симбиозу у којој се унутрашњи напон сугерише дрветом, привремено задржан конопцем, попут, можда, Бошковог једрењака са обала дјетињства. Та суздржана снага дрвета, затегнута "окована", попуца на мјестима и то сада личи или представља један фини цртеж, исказ, запис умјетника, говори о умјетничковој интими, враћа нека његова сјећања из дјетињства која се исписују или која он исписује по дрвету, на његовој површини. Дрвена форма Бошка Кућанског се држи као језгро спољним омотачем – конопцем, који опет повезује или се конопац прошива кроз масу основног материјала и то са разних страна, тако да је конопац постао дефинитиван у својој битности захватом свог унутрашњег простора цјелине. А то увезивање маса или тијела буди у нама далеке асоцијације, или је то можда једна савремена реинтерпретација Лаокооновог бола, којег заједно са синовима даве змије? Омотани конопац окупља и сажима дрвену масу ка центру, ка централној зони, као значајном

исходишту активне енергије којом се остварује стање или догађај веома еспрессивне и скулпторски опросторене симболизоване животне збиље.



Бошко Кућански: "Стојте галије царске"

не из више дијелова оне ипак дјелују цјелином обједињености. У таквом склопу успоставља се сугестивност сучељених облика и енергија коју у себи носи сваки одвојени облик у тежњи за сусретом са сусједним или у тежњи одлажења једног од другог, стварајући тиме идеју о разарању језгра обједињених дијелова. Оваква скулпторска маса Бошка Кућанског је и енергизована форма која тежи одређеном покрету без обзира на њено оформљење.

"Мобил" Бошка Кућанског је резултат димензионалног обликовно-градитељског искуства у типу скулптуре зване објекат. Можда "Караван" из 1970. године и оваква дјела Бошка Кућанског вуку далеке асоцијације на крило птице, неку изумрлу животињску врсту, рибу, птицу, или су они неки заборављени употребни предмети осовремене приче испричане длијетом.



Бошко Кућански: Споменик на Макљену

Скулптура Бошка Кућанског је артикулисана у свом волумену и тако што се трупац дрвета умножио, попут неких расутих плодова ("Стојте галије царске"). Дрво тиме није изневјерило своју органску природу, а сам приказ обрађеног волумена надграђује овдје сваку случајност имитирања форме створене у природи. То су антропоморфне форме мањег формата, свака са својим појединачним обиљежјима, али оне заједно функционишу и као скулпторска цјелина. Овако осмишљене

не из више дијелова оне ипак дјелују цјелином обједињености. У таквом

Бошко Кућански осмишљава и своје "бесконачне стубове", своје свјетионике или звонике, упарене лучоноше, чија усправно ријешена форма моћне унутрашње енергије тежи навише, нагоре. Или је то својеврсна потреба умјетника да дотакне и ту имагинарну страну свијета?

Овакве форме често нађу своја учвршћења у подлози, којој Бошко Кућански додаје ликовни елеменат више – осликава је, враћа-

јући у сјећање старе шкриње које чувају и загонетно таје свој садржај. Такав његов "Догађај на пању" из 1983–2000. године претвара се у срећну симбиозу не само два материјала него и два ликовна медија – слике и скулптуре.

Меморијална пластика Бошка Кућанског никада није она уобичајена форма у оваквим приликама. Његов споменик поврх Сутјеске на Макљену, из 1978. године, задржао је све одлике умјетничког рукописа. Такав се отворио за могућност повезивања или укључивања просторних компоненти монументалних димензија и пејзажа. По структури или начину градивна, ова форма је у својој основи антропоморфна форма са истуреним предњим дијелом. Она је знак, симбол једне или умножених потреба да се пређе на другу страну, да се помогне, дотакне друга обала – живот. Ово је врста скулптуре или скулпторског израза који је нашао свој израз у синтези експресивних стања насталих проживљавањем сличних личних конкретних догађаја из рата, изражених материјалом и формом у њиховом драматичном сусрету.

Када смо, раних деведесетих, повјеровали да креативно има право више наспрам свега другог, да може да се креће само у висине, да узлијеће попут култне птице генерација фамилије Кућански, одједном оно испушта ужасне крике, дозива упомоћ, призива разум. Узалуд! Град срља низбрдо или се пропиње у страшним крицима или уздасима земље. Његова свјетла су погашена. Са њима, угасио се и дан. Разорено је и расуто и духовно братство Бошка Кућанског. Уз њега је Смиљка да живи љубав, да подијели живот са неким, да преживи град. Тако наш умјетник налази пут ка потки истинског живота. Друштвеном он претпоставља ликовно, а дјела Бошка Кућанског из времена рата обраћају нам се као носталгија једног, неког лица које се сјећа давног времена или неке друге земље, земље заувјек уснуле.

Годинама, чак деценијама, посебно од 2007. године, када Кућански излаже у Бањој Луци, слиједили смо, пратили нове знакове Бошка Кућанског, који су се сретали са оним старим у Бошку Кућанском, за Бошка и за нас. Све до 20. новембра 2016. године, када се Бошко Кућански одлучио на одлазак, завјештавши нам свој богати животни и креативни опус, који чекају дефинитивно заокруживање, а чему је овај текст само мали прилог.

Данка Дамјановић

Вајар Бошко Кућански (1931–2016)

#### Резиме

Ако редукујемо необично сложену креативну стварност нашег двадесетог вијека, посебно њен пластични израз, искуство ће нас извести на пут гдје ћемо затећи само неколицину имена из неколико генерација којима је дато да

снагом свога духа захвате из обиља визуелно понуђеног и да то развију до, прво духовне, а затим обликовне егзистенције. Бошко Кућански, када 1962. године стигне у Сарајево, обавезан према само једном – креативном, иначе ради на оснивању Стоматолошког факултета, последије раних лирског и експресивно-кубистичког начина, сада његује форме апстрактног промишљања и стварања адекватних визуелних система у представљању знаковно-симболичких форми визуелне комуникације. Меморијална пластика Бошка Кућанског није никада она уобичајена форма у оваквим приликама. По структури или начину, градивна форма споменика на Макљену најприје је знак, симбол једне или умножене потребе да се пређе на другу страну, дотакне друга обала – живот.

Danka Damjanovic

Bosko Kucanski, the Sculptor (1931-2006)

### Summary

If we reduce unusually complex creative reality of our twentieth century, especially its plastic expression, the experience will bring us out on the road where we will find only a few names from several generations who have been given the power of spirit to seize from the abundance of the visually offered and to develop it first to the spiritual and then shaped existence. When Bosko Kucanski arrived to Sarajevo in 1962, he was bound to only one thing – a creativity, while working on the establishment of a School of Dental Medicine. After the early lyrical and expressive-cubist way he nurtured forms of abstract thinking and creation of adequate visual systems in the representation of character-symbolic form of visual communication. Memorial plastic of Bosko Kucanski has never been the common form in these circumstances. By its structure or method, a structural form of the monument on Makljen was first of all a sign, symbol of one or multiplied needs in order to cross to the other side, to touch the other shore – life.